

В. О. Котляров,
аспірант, старший викладач кафедри фінансів і кредиту,
ПРАТ ВНЗ Міжрегіональна академія управління персоналом

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРОПРОМИСЛОВІ ФОРМУВАННЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

V. Kotlyarov,
Postgraduate, senior teacher of department of finances and credit of the Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

POLICY OF ATTRACTION OF FOREIGN INVESTMENTS IN AGROINDUSTRIAL FORMATIONS AND THEIR SIGNIFICANCE IN THE CONTEXT OF THE RESTRUCTURING OF THE ECONOMY

Стаття присвячена проблемі залучення іноземних інвестицій в агропромислові формування. Доведено, що без інвестицій неможливе сучасне створення капіталу, забезпечення конкурентоспроможності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. Крім того процеси структурного і якісного відновлення світового виробництва товару та ринкової інфраструктури відбуваються винятково шляхом і за рахунок інвестування. Чим інтенсивніше воно здійснюється, тим швидше відбувається відтворювальний процес, тим активніше відбуваються ефективні ринкові перетворення. Інвестиції грають найважливішу роль, як на макро, так і на мікрорівні, так як вони визначають майбутнє країни загалом, окремого суб'єкта, підприємства і є одним з основних факторів розвитку економіки країни.

Article deals with the problem of attracting foreign investment in agro-industrial formation. It is proved that without investment possible creation of capital, ensuring the competitiveness of producers on domestic and foreign markets. Additionally, the processes of structural and qualitative renewal of the world production of goods and market infrastructure are solely by and at the expense of investment. The more intense it is, the faster the reproduction process, the more occur effective market transformation. Investments play a critical role at both macro and micro level, as they determine the future of the country as a whole, a separate entity, enterprise, and are one of the main factors in the development of the economy.

Ключові слова: іноземні інвестиції, агропромислові формування, залучення інвестицій, прямі іноземні інвестиції.

Key words: foreign investments, agro-industrial formation, attraction of investments, direct foreign investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У системі суспільного відтворення інвестиціям належить найважливіша роль у справі відновлення і збільшення виробничих ресурсів, що забезпечують певні темпи економічного зростання. Якщо уявити суспільне відтворення як систему виробництва, розподілу, обміну та споживання, то інвестиції, головним чином, стосуються першої ланки — виробництва, і, можна сказати, складають матеріальну основу його розвитку.

Максимальна потреба в інвестиціях виникає при коливаннях в економічному розвитку, що виражаються в пору-

шенні звичних закономірностей відтворювального процесу. У період виникнення розривів у процесі суспільного відтворення в галузях економіки, пов'язаних зі зміною соціально-економічної формації, порушуються системи, що забезпечують підтримку темпів і пропорцій розширеного відтворення, які зазвичай притаманні конкретній країні. У цьому випадку, одним з ефективних способів нормалізації системи суспільного відтворення є створення оптимального механізму залучення інвестицій в економіку країни.

Залучення іноземних інвестицій в економіку є одним із пріоритетних завдань розвитку будь-якої держави. У той же

час, можливості державних інвестицій як відомо, вкрай обмежені. На думку більшості фахівців, ставка повинна бути зроблена насамперед, на приватні інвестиції, як вітчизняні, так і іноземні. Україна представляє великий інтерес для інвесторів, у тому числі й іноземних. Питання в тому, наскільки оптимально регіони використовують власні можливості і конкурентні переваги. Слід відзначити, що прямі іноземні інвестиції є об'єктом наукових досліджень багатьох учених-економістів. Так, І. Драбик [1] досліджує роль іноземних інвестицій в інтенсифікації розвитку вітчизняного виробництва. О. Балануца [2] проводить аналіз інвестиційного клімату України і політики держави щодо іноземного інвестування. Перспективи залучення іноземних інвестицій в контексті європейської інтеграції та світової глобалізації вивчали В. Марцин [3] та Н.П. Резнік [4]. Проблема залучення іноземного капіталу належить до актуальних питань, які дискутуються у світовій та вітчизняній економічній літературі. Особливості залучення іноземних інвестицій в економіку України вивчали такі вчені, як Пересада А.А., Балануца О.О., Захарін С.В., Рогач О.І., Козловський С.В., Губський Б.В., Чернишова А.О. [5], Шик Л.М., Скоробогатова Н.Є. [6] та інші. Водночас, аналіз останніх наукових праць показує, що на сучасному етапі розвитку української економічної думки триває дискусія щодо вигод чи втрат, які отримує Україна у процесі долучення до міжнародної системи руху капіталу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз залучення іноземних інвестицій в агропромислові формування та дослідження їх значення у контексті структурно розвитку економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині перед багатьма країнами світу стоїть необхідність активізації інвестиційної діяльності на створення конкурентоспроможних господарських систем, модернізацію і реконструкцію діючих структур, забезпечення диверсифікації капіталу у напрямі соціально орієнтованих структурних перетворень. Існують різні джерела формування інвестиційних ресурсів. Інвестиції можуть здійснюватися як за рахунок власних фінансових ресурсів об'єкта інвестицій: амортизаційних відрахувань, накопиченого нерозподіленого прибутку, так і за рахунок залучених коштів інвесторів: банківських, синдикованих кредитів, коштів від розміщення цінних паперів.

Інвестиції представляють собою вкладення капіталу як всередині однієї конкретної країни, так і за її межами. Таким чином, під іноземними інвестиціями розуміють всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які направляються їх власниками — іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку. На нашу думку поняття "іноземні інвестиції" слід визначити як сукупність фінансових: спекулятивних і довгостроково орієнтованих, а також реальних: матеріально-речових і нематеріально-потенційних вкладень коштів іноземними інвесторами в об'єкти різних галузей національної економіки з метою задоволення певних економічних інтересів.

Необхідно також відзначити, що планування економічного зростання в країнах, що розвиваються у сучасних умовах без можливості допуску іноземного капіталу в економіку країни. Причому стимулюючий вплив зарубіжних інвестицій на національну економіку, що формується буде позитивно позначатися у всіх випадках незалежно від того, в якій формі відбувається інвестування у національну економіку: реальних, фінансових інвестицій, позик, займу або в будь-якій іншій формі.

Потреба в залученні іноземних джерел капіталу, як правило, необхідна об'єкту інвестування з кількох причин:

— залучення іноземних джерел капіталу здатне поліпшити загальний інвестиційний клімат в країні інвестування, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективне економічне законодавство;

— економічна криза і різке скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів: нерозподіленого прибутку і амортизаційних відрахувань роблять необхідним звернення до іноземних джерел прямого і портфельного фінансування;

— направляються іноземними інвесторами в економіку країни інвестування, сучасні технології здатні істотно підвищити конкурентоздатність її виробництва;

— підприємства з іноземними інвестиціями, створюючи нові робочі місця, сприяють підвищенню рівня зайнятості населення та зниженню соціальної напруги;

— конкуренція підприємств з іноземними інвестиціями з не модернізованими національними підприємствами на внутрішньому ринку може мати велике значення в боротьбі з монополізмом;

— з'являється можливість виходу підприємств на міжнародні фондові ринки.

У світовій практиці розрізняють дві основні форми інвестування:

1) прямі або реальні інвестиції — представляють вкладення капіталу в будь-яку галузь економіки або підприємство, результатом чого є утворення нового капіталу. У даному випадку іноземний інвестор отримує контроль, або повне володіння над підприємством на території країни інвестування і активно бере участь в управлінні ним. Основними способами організації такої форми інвестування в національну економіку є:

— залучення іноземного капіталу у підприємницькій формі шляхом створення спільних підприємств або за допомогою продажу закордонним інвесторам великих пакетів акцій підприємств;

— реєстрація на території країни інвестування підприємств, що цілком належать іноземному капіталу;

— залучення іноземного капіталу на основі концесій або угод про розподіл продукції;

— створення вільних економічних зон, спрямованих на активне залучення закордонних інвесторів у певні регіони країни.

2) портфельні та фінансові інвестиції — являють собою вкладення капіталу в різні види іноземних цінних паперів і є основним джерелом коштів для фінансування їх випуску підприємствами. При портфельних інвестиціях участь іноземних інвесторів в управлінні підприємством взагалі відсутня або зведена до мінімуму. Метою портфельних інвестицій є вкладення коштів інвесторів у цінні папери найбільш ефективно працюючих підприємств, а також у цінні папери, що емітуються державними і місцевими органами влади з метою отримання максимального доходу на вкладені кошти. Залучення фінансових інвестицій іноземних інвесторів створює умови для можливості вирішення наступних економічних завдань:

— поповнення власного капіталу підприємств країни інвестування з метою довгострокового розвитку шляхом розміщення власних цінних паперів серед іноземних портфельних інвесторів;

— акумулювання позикових коштів підприємствами для реалізації конкретних проектів шляхом розміщення серед портфельних інвесторів боргових цінних паперів емітентів;

— поповнення бюджетів різних рівнів шляхом розміщення серед іноземних інвесторів боргових цінних паперів, емітованих відповідними органами влади;

— ефективна реструктуризація наявних боргів шляхом їх конвертації в цінні папери емітента з подальшим розміщенням їх серед іноземних інвесторів.

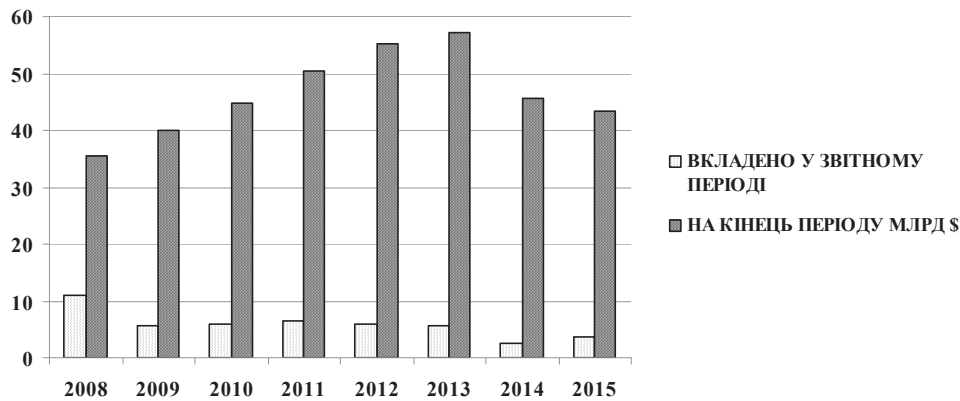

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій, млрд доларів США

Джерело: розраховано автором за даними Держстату [7].

Загальносвітовий досвід показує, агропромисловий комплекс є найбільш привабливим для прямих іноземних інвестицій.

За даними Держстату у 2015 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 3763,7 млн дол. США та вилучено 891,3 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) рис. 1.

Провідні корпорації, що створюють засоби виробництва для сільського господарства, як правило, є широко диверсифікованими і вкладення в АПК є лише одним з напрямків їх бізнесу. Серед найбільших приватних компаній, ранжованих за обсягом продажів сільськогосподарської та харчової продукції лідирує Каргілл інк. (США). Цей гігант має в своєму портфелі крім агропромислових активів значні інвестиції в інфраструктурні об'єкти, металургійне виробництво, в інститути управління фінансовими ризиками. За даними ЮНКТАД в цілому по світу спостерігається абсолютне зростання припливу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство при зниженні їх частки у сукупних прямих закордонних інвестиціях. Головними інвесторами залишаються економічно розвинені країни. В Україні в 2015 році становив 43371,4 млн дол. США. Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. На підприємствах промисловості зосереджено 30,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, в установах фінансової та страхової діяльності — 27,3 %. До десяти регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ надійшло найбільше всього інвестицій — 93,9 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій (рис. 2).

Таке спрямування прямих іноземних інвестицій у регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Оцінка наслідків присутності прямих іноземних інвестицій в країнах, що приймають фінансування викликає багато суперечок. Об'єктивність її ускладнена через брак повної інформації по конкретним угодам. Можна виокремити загальні позитивні і негативні наслідки такої присутності. До позитивних моментів можна віднести такі наслідки:

- стимулюють перехід на товарну основу і модернізацію дрібного часто натурального сільськогосподарського виробництва у країнах, що розвиваються. При цьому, компанії гіганти слід розглядати як додатковий, а не основний чинник цього процесу;

- відомий мультиплікативний ефект прямих іноземних інвестицій, коли інвестування в одну галузь збільшує приплив в суміжні сегменти. Таким чином, прямі іноземні інвестиції можуть бути інтегратором формування міжгалузевого агропромислового формування;

- відкриття для фермерів доступу до ринків, у тому числі зарубіжних.

До ризиків залучення прямих іноземних інвестицій у сільське господарство можна віднести наступне:

- високу зацікавленість компаній гігантів в експорті виробленої у країні продукції. Вивезення сільськогосподарської продукції з країни може посилити проблему голоду і браку продовольства;

- технологічні нововведення вводяться компаніями інвесторами досить стримано і не у всіх випадках. Там, де модернізація відбувається, в довгостроковій перспективі можливе скорочення числа зайнятих у сільському господарстві при зростанні доходів, що залишилися у виробництві селян;

- можлива надмірна експлуатація багатьох дрібних фермерів з боку консолідованого капіталу транснаціональної компанії, що може зловживати домінуючим становищем на ринку даного товару, використовуючи цінові та нецінові важелі;

- негативні екологічні наслідки присутності компаній гігантів. Іноземний інвестор може впровадити екологічно оптимальні технології, так і застарілі моделі інтенсифікації, заборонені або ті, що вийшли з ужитку в розвинених країнах.

Саме в цьому ракурсі слід оцінювати можливості ТНК. Складовою частиною цієї політики є реальний облік позиції місцевих фермерів, захист національних прав на землю, прозорість інвестиційної політики, збереження балансу між продукцією що вивозиться та продукцією, що споживається в середині країни.

Обстеження ЮНКТАД та Всесвітньої асоціації агентств із залучення інвестицій показало, що більшість респондентів з країн, що розвиваються заохочують прихід прямих іноземних інвестицій в агросектор.

Від компаній-інвесторів чекають технології, фінансових ресурсів, сучасного менеджменту і виходу на зовнішні ринки. Обмеження, як правило, стосуються тільки купівлі землі нерезидентами.

ВИСНОВОК

Підводячи підсумки, можна сказати, що для запобігання зловживань зі сторони ТНК і захисту національних фермерів держава може використовувати такі інструменти:

- розробка і використання типових контрактів;
- контроль закупівельної ціни (не нижче встановлено-го рівня);
- створення інститутів врегулювання спорів (можливо із залученням іноземних незалежних експертів);

- підтримка створення фермерських організацій (профспілок, кооперативів);
- державне фінансування навчання фермерів;
- встановлення процедур сертифікації продукції;
- розробка договорів розділу продукції між інвестором та приймаючою стороною.

Прямі іноземні інвестиції можуть стати чинником стійкого розвитку сільських територій. Національна законодавча база повинна чітко регулювати:

- процедуру виходу іноземних компаній-інвесторів на місцевий ринок (з урахуванням правила переваги місцевого інвестора);
- форми присутності іноземних компаній-інвесторів у країні базування;
- забезпечення зайнятості місцевих трудових ресурсів;
- правила передачі та адаптації до місцевих умов технологій і НДДКР;
- експертиза та моніторинг проекту прямих іноземних інвестицій на відповідність екологічним і санітарним вимогам;
- оборот родючих земель;
- доходи фермерів;
- використання місцевих ресурсів закупівель (місцевий компонент);
- розвиток інфраструктури;
- захист конкуренції;
- умови збуту.

Залучення в широких масштабах іноземних інвестицій в національну економіку переслідує довгострокові стратегічні цілі створення в країні інвестування економічно розвиненого суспільства, що характеризується високою якістю життя населення, в основі якого лежить система суспільного відтворення, що припускає інтеграцію ринку товарів, робочої сили і капіталу. При цьому необхідно мати на увазі, що для успішного розвитку національної економіки необхідна розумна орієнтація на формування внутрішніх національних інвестиційних джерел, здатних сприяти планомірному розвитку відтворювальних процесів. У зв'язку з цим створення ефективних механізмів залучення іноземного капіталу дозволяє вирішити задачу оптимального формування джерел іноземних інвестицій, стимулюючи розвиток національної економіки.

Література:

1. Драбик І. Зростання значення прямих іноземних інвестицій в стратегіях розвитку сучасних підприємств / І. Драбик // Финансовые рынки и ценные бумаги. — 2008. — № 11. — С. 12—18.
2. Балануца О. Оцінка стану іноземного інвестування в економіку України / О. Балануца // Підприємство, господарство і право. — 2009. — № 5. — С. 158—161.
3. Марцин В.С. Значення іноземного інвестування для інтегрування України у світовий економічний простір в умовах глобалізації / В.С. Марцин // Регіональна економіка. — 2009. — № 1. — С. 75—80.
4. Резнік Н. П. Методологічні аспекти економічної оцінки інвестиційного клімату в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/KNP/126/knp126_94-97.pdf

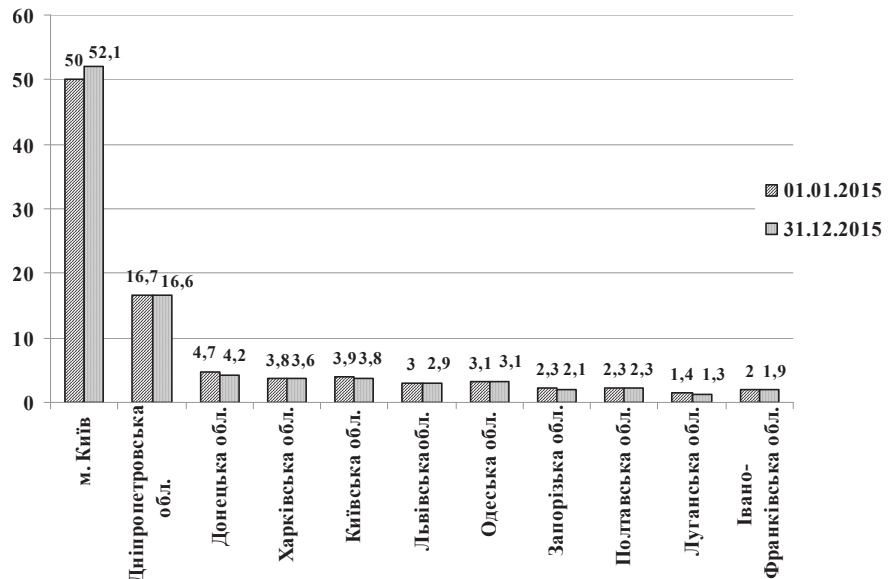

Рис. 2. Розподіл залучених прямих іноземних інвестицій за основними регіонами-реципієнтами інвестицій України (у % до загального обсягу)

Джерело: розраховано автором за даними Держкомстату [7].

5. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л.О. Чернишова, В.В. Сазанова // Бізнес Інформ. — 2013. — № 2. — С. 87—90.

6. Шик Л.М. Стан іноземного інвестування в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення / Л. М. Шик, Н. Є. Скоробогатова // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 3 (7). — С. 217—224.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України: інвестиційна діяльність в Україні 2015. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/stat.htm>.

References:

1. Drabik, I. (2008), "The growing importance of foreign direct investment in development strategies of modern enterprises", *Finansovye rynki i cennye bumagi*, vol. 11, pp. 12—18.
2. Balanutsa, O. (2009), "Assessment of the status of foreign investments in the Ukrainian economy", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 5, pp. 158—161.
3. Martsyn, V. (2009), "The value of foreign investments for the integration of Ukraine into world economic space in the conditions of globalization", *Rehional'na ekonomika*, vol. 1, pp. 75—80.
4. Reznik, N. (2014), "Methodological aspects of economic evaluation of investment climate in Ukraine", available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/KNP/126/knp126_94-97.pdf (Accessed 29 August 2015).
5. Chernyshova, L. and Sazanova, V. (2013), "Features of attracting and promoting foreign investments in Ukraine", *Finansovye rynki i cennye bumagi*, vol. 11, pp. 12—18.
6. Shyk, L. and Skorobohatova, Ye. (2010), "The status of foreign investments in Ukraine: problems and ways of their solution", *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, vol. 3(7), pp. 217—224.
7. State Statistics Service of Ukraine (2015), "investment activity in Ukraine in 2015", available at: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/stat.htm> (Accessed 29 August 2015).

Стаття надійшла до редакції 23.09.2016 р.